

HİKÂYE-Yİ MAHMUD GAZNEVÎ*

Dr. Doğan KAYA

Gazneli Mahmud'un gördüğü bir rüyada olağanüstülüklerle zenginleştirilmiş ibretlik bir hikâyedir.

1873'te İstanbul'da basılan bir kitap İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphanesinde K-4587 numarada kayıtlıdır. Kitabın müellifi ve basıldığı yer hakkında herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Kitabın kapağında şu ibare yer almaktadır.

“İşbu hikâye-yi ibret-feza zaman-ı evailde Mısır kütüphanelerinin ihrak olduğu hengamda hamamcı (Ebu'l-'Ula)nın ber-takrib yedine düşüp ferzend be-ferzend hafz olunmuş ve böyle bir eser merğubun müstevriyetden ihracı elzem bulunduğundan bu def'a bil-mecburiye tab' olunarak izhar ve işa'a kılınmıştır.”

Hikâyenin özeti şöyledir:

Sekiz yüz sene önce Bağdat civarında Vadiyü'l-Cemel köyünde Seyid'in oğlu Mahmut isminde bir çoban vardır.

Mahmut, yedi sekiz yaşlarında babası vefat eder ve validesiyle kalır. On iki yaşına kadar çobanlık yaparak annesiyle geçimini sürdürmeye çalışır. Daha sonra başka işler yaparak iş ahlakı ve dürüstlüğü sayesinde mal sahibi olur. Artık, herkes tarafından sevilen ve sözü dinlenen birisidir.

Annesi, çocuğunun mürüvvetini görmeyi murat eder. Mahmut, ona Bağdat'ın dışındaki sarı boyalı konakta yaşamakta olan Cennet kıza dünür olmasını ister.

Annesi gidip sora sora söylenen konağı bulur. Ev sahipleri kadını misafir ederler. Kadı, Mahmut'un söylediği kızı görür, ona hayran kalır. Kıza, kendisini oğlu Mahmut'a almak istediğini söyleyip evine döner. Bir başka gün de dünür gidip kızı alırlar. Güzel bir bir düğün yapılır.

Düğünden sonra Mahmut ve annesi Cennet Hanım'ın konağına yerleşir. Mahmut, Cennet'in babasının mal varlığına da sahip olur. Mahmut, ambarlarını altınla doldurur. Artık ticarete adından söz ettiren birisidir. Ticari kabiliyetiyle ülkedeki diğer tüccarları geçer.

---

* Yayımlandığı yer: *Kültür Çağlayanı*, S. 64, Eylül-Ekim 2020, s. 18-21.

Birkaç yıl sonra İran Şahı ile Bağdat Hükümdarı anlaşamayınca birbirlerine savaş ilan ederler. Ama Bağdat Hükümdarı'nın hazinesinde gerekli para ve savaş aletleri olmadığı için meclisi toplayıp bu konuyu danışır. Veziri gerekli para ve hazine olmadığı için ülkenin zengin tüccarı olan Mahmut Ağa'dan borç alınmasını teklif eder. Teklif kabul edilir. Mahmut Ağa'ya ak sakallılar gönderilip saraya davet edilir. Mahmut ağa da davete icabet eder. Saygıyla karşılandıktan sonra olan durumu Mahmut'a açıklarlar. Mahmut Ağa, istenilen miktarı vereceğini söyler. Şah'a sekiz milyon akçe borç verir.

Rahat nefes alan Şah, savaş gereçlerini hazırlayıp askerlerini toplar. İki ordu da karşı karşıya gelir. Orduların başında yaşlı padişahlar da vardır. Ordular birbirlerine üstünlük sağlayamazlar.

Bağdat Hükümdarı'na üzüntüsünden inme iner, ardından bir gecenin içinde vefat eder. O devirdi savaş esnasında hükümdarlardan birisi vefat ederse, her iki taraf da anlaşıp barış ilan etmek zorundadır. Bunlar da öyle yaparlar, savaşa son verirler. Savaş bittikten sonra askerler başkomutanlarıyla memleketlerine gelirler.

Hükümdar Bağdat defnedildikten sonra kendi soyunu devam ettirecek evladı olmadığı için yerine geçecek padişah ararlar. Meclis toplanır. Öne sürülen zatların hiç birinin padişah olması meclis kabul edilmez. Ancak hazineye istenilen parayı veren Mahmut Ağa'nın padişah olmasına karar verirler. Çoğunluğun oyuyla Mahmut ağa tahta çıkar.

Fakir bir ailenin çocuğu olan Mahmut Şah'ın okuma yazma bilmediğini gören meclis, onun bu eksikliğini gidermek için, böyle birinin devlete faydası olmayacağını ve onun Şeyhülislam'ın yanında kendisini geliştirmesini söylerler. Şeyh Şahabettin, böyle şah sarayında ders veremeyeceğini söyler. Ancak şehir dışında bir yerde bahçe, köşk ve tekke yapılmasını ister. Şeyh hazretlerinin tarifi üzerine, Bağdat'ta derhal tekkenin yanında köşk ve bahçe yapılır. Şeyh de tekkeye yerleşip geceleri Mahmut Gaznevi'ye ders verir. Kitap inmeyen peygamberlerin mucizelerinden ve miraç olayından bahsedince Mahmut Gaznevî buna inanmaz. Şeyh Efendi, Mahmut'u inandırmak için şöyle bir yola başvurur: Köşkün dört penceresi olduğunu ve bunlardan ilkinin açmasını söyler. Mahmut Bağdat'a bakan taraftaki pencereyi açar ve Bağdat'ın alev aldığını görür. Hemen kapıya koşar ve yangın olmadığını görür. Şeyhin söylemesiyle ikinci pencereyi açar bakar ki Murat suyu taşmış, köşkün yarısına çıkmış bir şekilde görür. Mahmut hemen kapıyı açıp bakar ki hiçbir şey yok. Üçüncü pencereyi açtığında Bağdat'ın askerler tarafından kuşatıldığını görür. Yine kapıya koşar bakar ki kimse yoktur. Şeyhin işaretiyle dördüncü pencereyi açar. Bağdat'ta her evin üzeri

aydınlanmıştı. Bunun üzerine Şeyh, tekkeden büyük kitabı getirmesini ister. Mahmut fitili yakarak yol alır. Bahçeye indiğinde parmaklıkların üzerine görkemli bir kuşun konduğunu görür. O anda kuşların gece görmediğini hatırlar. Elindeki fitili bırakıp kuşu tutmak ister ve kuşun ayaklarına sıkıca sarılır. Kuş kanat çırdığında Mahmut'un ayakları yerden kesilir. Kuş semaya yükselir. Mahmut da heyecanlanır kendisinden geçer. Uyandığında kendisini bir mezarlığın içinde bulur. Allah'a şükretmek için abdest alır. Bir kahveye gidip birilerine bu şehrin neresi olduğunu sorar ve Semerkant olduğunu öğrenir. Bağdat'la arasındaki mesafeyi sorar. Bu kişiler de Bağdat'ı sadece gezgin sohbetlerinde duyduklarını söylerler. O zaman Mahmut, şeyhin onu buralara sihirle yolladığını ve kendi tahtına geçtiğini düşünür. Yanında altınları olduğu için geri dönmeyi düşündükten sonra belini yoklayıp altınların olmadığını fark eder. Kahveyi yudumlayacağı sırada altınları mezarlıkta unuttuğunu hatırlayarak yerinden fırlar ve türlü sakatlıklar yaşar. İnsanlar, onun delirdiğini düşünür. Mezarlığa gidip kemeri bulamayınca, üzüntüyle kahveye döner. Kahveciye durumu anlatır. Kahveci de "Bizim insanlarımız, bulduğunu sahibine getirir." diyerek teselli eder. Daha sonra kahveci onu İbrahim Efendi'ye gönderir. Mahmut orada kölenin sandıktan çıkardığı altınları sayar ve eksik olmadığını görür.

Mahmut birgün bir ihtiyarla karşılaşır. Ona evlenmek istediğini söyler. Daha önce evlilik yaşamış biriyle evlenir. Kırk gün sonra kadın, Mahmut'a evin ödemelerini bırakır. Bin altın edecek kadar eşya verir ve bunları alış fiyatının üzerinde satmasını ister. Mahmut ise, eşyayı aldığı fiyattan satar. Sattığı malın kaydını tutup çekmeceye koyar. Bir yıl geçer ve bir çocukları dünyaya gelir. Senelik sayımı yaptığında yedi yüz altının fazla olduğunu görür. Bunu gören Mahmut, eşine böyle bir şeyin imkânsız olduğunu söyler. Kadın da "Allah bereket verdi." der. Mahmut, akçeleri şeytanların getirdiğini düşünür. Kadın dışarı çıkıp "Benim eşim imansızdır." diye feryat eder. Komşular, sopa ve silahlarla Mahmut'un üzerine gelirler. Mahmut, pencereyi açıp kuşun ayaklarına sarılır ve tekrardan semaya yükselir. Mahmut korkusundan kendinden geçer. Gözünü açtığında yine kendisini mezarlıkta bulur. O karanlıkta burası Bağdat mıdır diye düşünürken meşale tutan bir adamla bir Arab'ın yeri kazdığını görür. Bu iki adam, zemine iner. Mahmut onların konuşmalarına şahit olur. Zeminde bir kızı tutsak etmişlerdir. Ertesi gün, Mahmut kale duvarından içeri girer. Bir tellalin padişahın gözde cariyesinin otuz dokuz gündür kayıp olduğunu onu kim bulursa padişahın kızını o kişiyle evlendireceğini duyar. O tellaldan, bu şehrin Tataristan olduğunu öğrenir. Cariyenin yerini bildiğini, onu padişaha götürmesini söyler. Mahmut tellaldan padişaha haber vermesini ve bu arada söylediklerini başka kimse duymamasını söyler. Mahmut padişahın

huzuruna çıkar, bildiklerini aktarır. Gece herkes yattıktan sonra Mahmut, Şah ve dört asker harem ağalarıyla gizliden mezarlığa giderler. Evvelki gece vaktinde meşaleci ve Arap köle, kale tarafından gelip yeri kazarak aşağıya inerler. Meşaleci ve Arap dışarı çıktıklarında, Şah bunları öldürtür. Birkaç gün sonra Mahmut, Padişah'ın damadı olur. Birkaç ay sonra başvezir olur.

Bir yıl geçtikten sonra Muhmud'un, eşinden bir çocuğu olur. Eski vezir yeni başvezir olan Mahmut'u kıskanır. Padişaha Mahmut hakkında ağır ithamlarda bulunarak onun ölüm fermanının çıkarılmasına sebep olur. Bu haberi harem ağalarından duyan Mahmut saraydan kaçır. Bahçede bunları düşünürken tekrardan o kuş belirir. Kuşun ayaklarına sıkıca sarılır. Kuşun havalandığını gören halk, arkalarından bakakalır.

Mahmut, yine kendinden geçer. Gözlerini açtığında kendini bir çölün ortasında bulur. Vücudunda bir sakatlığı olmadığı için Allah'a şükreder. Bir süre etrafı izledikten sonra, uzakta bir kale duvarı görür. Kapıdaki bekçilere bulunduğu yerin neresi olduğunu sorar. Belucistan Şahı'nın oğlu için yaptığı bu yeri koruduklarını söyleyen bekçiler, Mahmut Gaznevî isminde birinin bu on yaşındaki şehzadeyi öldürmeye geleceğini, ondan dolayı kaleyi koruduklarını söylerler. Mahmut Gaznevî, "Bunlar nasıl müneccimler? Benim buraya geleceğimi biliyorlar. Geleceğimi bilmiş ama çocuğu öldürecekim konusunda yanılmışlar." diye düşünür. Bu esnada bahçedeki tavşan dışarı fırlar. Bekçiler de tavşanın peşine düşerler. Mahmut, bahçedeki şehzadenin yanına gider. Bu şehzadeyle sohbe başlarlar. Şehzadenin güzelliğine ve kabiliyetine hayran kalır. "Bu nur gibi çocuğu neden öldüreyim!" der. Görevlinin şehzadeye yemek getirdiğini görünce Mahmut, dolaba saklanır. Şehzade, tabaktaki salatalıkları doğramak ister. Bıçağı olmadığı için Mahmut kendi bıçağını verir. Bıçağı alıp inceleyen şehzade, bıçağın üzerinde "Mahmut Gaznevî" ismini görünce korkar. Mahmut ona zarar vermeyeceğini söyler. Bıçağı alıp salatalıkları doğrayan şehzade, bıçağın ucuyla salatalıkları yerken aksırır. O aksırmayla bıçak damağını deler ve şehzade orada ölür. Bu durumun şaşkınlığıyla pencereden bakan Mahmut görevlinin geldiğini görür. Görevli şehzadenin öldüğünü görünce feryat eder. Mahmut o korkuyla bahçeye kaçır. Kuşu görüp onun ayaklarına sıkıca sarılır ve semaya çıkar. Kendinden geçer.

Mahmut, gözlerini açtığında kendisini Bağdat'ta merdivenin yanında bulur. Sonra şamdanı alıp köşke çıkar. Şeyh Şahabettin, ona kitabı neden getirmediğini sorunca Mahmut da yıllardır nerelerde olduğunu söyler ve macerasını anlatmaya başlar. Şeyh Şahabettin, Mahmut'un lafını keser. "Sen gideli daha beş dakika oldu, aklını başına toplu. Söylediklerini bu hızda

ancak peygamberler ve evliyalar görür. Sen inanmadığın için Cenab-ı Hak sana bunları gösterdi.” der.

Mahmut bu kerametleri görünce Şeyh'in söylediklerine inanır. Bir süre daha Şeyh hazretleriyle kalıp imanını tazeler ve kalan ömrünü saltanatıyla geçirir.

Kaynakça:

Hikâye-yi Mahmud Gaznevî, [İstanbul], R. 1289 (M. 1873), 48.

حکایه محمود غزنوی

-۴۴۴-

اشبو حکایه عبرت فزا زمان او ائلسده مضر
کتبخانه رینک احراق اولندیغی هنکامده
حاججی (ابو العلاء) نک برتقریب یدینه دوشوب
فرزند بفرزند حفظ اولمش و بویله بر اثر
مرغوبک مستوریتدن اخراجی الزم بولندیغندن
بو دفعه بالمجبوریه طبع اولندهرق اظهار و اشاعه
قلمشدر

جاملی خالده طبع اولمشدر

۱۲۸۹

۱۲۸۹

جاملي خانده مطبعه مزده آني الاسامي كتابلر
صا تلمقه اولوب الوب صا حق و طيشارويه
كوتورمك استيانلر ايچون فيئات مقرره سندن
بوزده يكرمي تنزييله و يريله چكسندن
اولوچمه ميايه سته مشري اولتارك مطبعه مزده
مراجعه لري اختار اولتور

(سر كوزك) (يدي عيلر) (اهنگ)
(فنان افندي) (محب خاندانه بربر كندار)
(اسرار عجبيه) (ايكي عيالش) (منظومه)
خوب و زرد) امثله متخنده ياخورد خروس قرداش

هر كتاب و غزته صا تيلان محصلرده بولتور

KITAPLIĞI